

Szabó Lilla

Problémaérzékelés a koronavírus-járvány időszakában egy hátrányos helyzetű kistélepülésen¹

Absztrakt

A koronavírus-járvány számos területen fejtette ki negatív hatását, amelynek következményei társadalmi szinten is érzékelhetők. Ezen problémahalmazból a kutatásunk² a probléma- és szegénységérzékelés vizsgálatára fókuszált a pandémia időszakában. A tanulmány aktuális képet ad egy dél-baranyai hátrányos helyzetű településen végzett kérdőíves kutatás eredményeinek bemutatásán keresztül a helyiek mindennapi életben érzékelt problémáiról, a problémamegoldás lehetséges módjairól, eszközeiről. A kutatás a koronavírus-járvány okozta hatások feltárásával arra kíván rámutatni, hogy milyen gazdasági, társadalmi változások mentek végbe, s milyen új problémák alakultak ki az elmúlt időszakban.

Abstract

The COVID-19 pandemic had an impact with a negative aftermath on multiple areas of human life, which can be detected at a societal level as well. This research focuses on examining the perception of these social effects and of poverty during the pandemic. The study provides an up-to-date report of the daily life problems of locals and the possible ways and means of problem-solving through analyzing survey data from a disadvantaged settlement in Southern Baranya county. By revealing the social phenomenon of the coronavirus pandemic, the research aims to point out the economic and social changes that have taken place and current difficulties that have emerged in the recent period.

Bevezetés

A 2019-2020 fordulóján megjelenő, globálisan elterjedő koronavírus-járvány nem csak egészségügyi kockázatot jelentett a világ társadalmaira nézve. Súlyos következményeket idézett elő a fejlett világ gazdasági szférájában is, ezzel még rosszabb helyzetbe sodorhatja az egyébként is instabil helyzetben lévő rurális térséget a közeljövőben. A járvány terjedésének

---

¹ EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosítószámú, "Tehetségből fiatal kutató. A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban" megnevezésű projekt a Széchenyi 2020 program keretében, európai uniós (Európai Szociális Alap) társfinanszírozással valósul meg.

² A kutatás vezetői a Pécsi Tudományegyetem oktatói: dr. Boros Julianna a PTE BTK TKI Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék egyetemi tanársegéd, dr. Bucher Eszter, PTE BTK Szociológia Tanszék, egyetemi adjunktus, dr. Ragadics Tamás, PTE BTK Szociológia Tanszék, egyetemi adjunktus.

lassítása érdekében hozott korlátozások hatásai hamar megmutatkoztak a gazdasági és társadalmi dimenziókban egyaránt, ugyanakkor területileg differenciált következményeket eredményezett. Elsősorban az urbánus térségeket érintette a járvány egészségügyi kockázata a magas lakósűrűség miatt, a hátrányos helyzetű településeken pedig az időskorúak magas száma, a kedvezőtlen általános egészségi állapot, és az egészségügyi alapellátás korlátozott elérhetősége miatt a betegség súlyos lefolyása magasabb fenyegetettséget jelentett. A járványügyi intézkedések átfogóan érintették a munkaerő-piacot. Elsősorban a turizmus ágazata gyengült meg, de szinte valamennyi szektorban érezhetővé vált a munkaigény csökkenése. A foglalkoztatási szempontból sérülékeny leszakadó térségekben az egyébként is korlátozott munkalehetőségek tovább csökkentek. Ezzel párhuzamosan megnövekedett a munkahelyvesztések száma, a vállalkozások felszámolására kényszerültek a kisebb gazdasági szereplők. Mindezzel még inkább veszélybe sodorva a hátrányos helyzetű települések sérülékeny társadalmi csoportjait (OECD 2021).

A szegénység vizsgálata több szempontból is lényeges kérdés. A vidéki szegénység nem csak a hazai, az Európai szegénység számottevő részét teszi ki. A vidéki területek és az itt élő népesség meghatározó hányadát teszi ki az ország, illetve az európai uniós tagállamok területének, teljes népességének. A kutatások segítik a társadalmi tájékozottság szélesítését, a hatóságok elkötelezettségének növelését a helyzet javítására. (Európai Közösség 2008) Átfogó kutatás³ keretében megvalósuló komplex kérdőíves vizsgálat segítségével világítunk rá egy, a Sellyei járásban elhelyezkedő hátrányos helyzetű kistelepülés helyi lakosságának probléma- és szegénységérzékelésére, amely mellett a pandémia okozta lokális hatások vizsgálatára kerül sor. A kutatás részeredményeinek bemutatásán alapuló elemzés újszerűségét mutatja annak feltárása, hogy napjainkban a lakosság milyen jellegű problémákkal néz szembe egy deprivált kistelepülésen, illetve hogyan vélekednek saját, továbbá más tényezők szerepéről, „felelőségéről” élethelyzetüket illetően. A vizsgálat a 2019-ben begyűrt világvjárvány következményének lokálisan érzékelt hatásaira is kiemelt figyelmet fordított, amely szintén a kutatás novumát jelenti. A vonatkozó témablokk eredményeinek elemzése révén aktuális keresztmetszeti képet kaphatunk arról, hogy a pandémia hogyan hatott a helyiek mindennapi életére, milyen új problémák merültek fel hatására - ezzel tovább árnyalva a helyi társadalom

---

³ A kutatás 2019-ben indult 4, a Dél-Dunántúli régióban, a sellyei járásban található településen, a szegénységérzékelés családokra, családi szerepekre gyakorolt hatásait vizsgálva. Boros Julianna - Bucher Eszter (2020): Szerepváltozások hátrányos helyzetű településeken élő családokban In. Esély Vol. 31. (4) 3-31.

problémaészlelésének bemutatását. A kutatás kitért arra, hogy milyen megoldási lehetőségeket látnak a problémák megoldására, honnan remélnék segítséget, támogatást a vizsgálat alanyai.

Problémafelvetés, elmélet

Magyarországon az aprófalvas⁴ településszerkezet több terület mellett a Dél-Dunántúlon is jellemző (Beluszky - Sikos 2007). A vidéki települések polarizálódása heterogén tendenciákat indított el. Egy részükről elmondható, hogy képesek hatékonyan működni, sikereket elérni, míg többségben vannak azok a kistelepülések, amelyek komoly gazdasági és társadalmi problémákkal küzdenek. Utóbbiakhoz sorolható a Sellyei járásban vizsgált község is, ahol a specifikus aprófalvas településszerkezetből eredően a társadalmi és gazdasági problémák összefonódása jellemzi a települést. A vizsgált falu lakossága alig éri a 300 főt - 2021-ben 277 fő (KSH Helyiségnévtár) -, emellett a 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet alapján a társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett, valamint a jelentős munkanélküliséggel sújtott települések közé tartozik. A következőkben rövid áttekintést adva, elméleti keretbe helyezük a hátrányos helyzetű településeket általánosan jellemző, a térségre sajátosan jellemző problémahalmazt, illetve a pandémia eddigi hatásainak lecsapódását a rurális térségekben.

A hátrányos helyzet relatív viszony: egy térség valamely másik területi egységhez viszonyítottan nevezhető hátrányos helyzetűnek, amelyet különböző mennyiségi és minőségi jellemzők határolnak le (Papp 2018). Az aprófalvak sajátja számos probléma mellett a hosszú évtizedek óta tartó népességfogyás, elöregedés, a hátrányos helyzet, szegénység, az elvándorlás, a munkalehetőségek hiánya, az intézményrendszer leépülése, az erodált helyi társadalom, a marginalizáció és szegregáció (Balogh - 2007; Bajmócy - Balogh 2002, G. Fekete 2007, Beluszky - Sikos 2007, Kovács K. 2008, Kopasz 2004, Váradi 2008, stb.). A problémák elmélyülését társadalmi és gazdasági folyamatok árnyalták az elmúlt évtizedek alatt. Az idő előrehaladtával nem kizárólag egy-egy hátrányos helyzetű települést érintett, hanem térségi szinten is megjelent a többségi társadalomtól való elszigetelődés, vagyis nem csak gettósódó falvak jöttek létre, hanem gettósódó térségek (Ladányi - Szelényi 2004). Az érintett területeken a „*térbeli, szociális és etnikai hátrányoknak olyan erős kombinációja jött létre,*” (Virág 2009: 38) kitörési lehetőségek, esélyek szinte teljességgel megszűntek. A „gettólét” jelensége az Ormánság területén is tetten érhető, legfontosabb jellemzői között tartható számon a

---

⁴ A hazai szakirodalom (Enyedi 1980; Beluszky 1988; Sikos 1990) többnyire azon településeket tekinti aprófalunak, ahol a lakosság szám nem haladja meg az 500 főt.

szegénység, a kirekesztettség, a bezárkózás (Virág 2008). A társadalom legmeghatározóbb problémájává váló vidéki szegénység szinte döntő többségben a roma lakosságra jellemző. A szegénység és a nincstelenség azonban nem tesz különbséget az etnikumok között. A kilátástalan élethelyzetek sokszor tragikus következményeket idéznek elő. Gyakran véres, akár gyilkosságig elfajuló konfliktusok, és a bűnözés elterjedése jellemző (Kovács 2012).

A COVID-19 rurális térségekre gyakorolt hatásai

Az évtizedek óta komplex problémákkal szembe néző vidéki települések az elkövetkezendő időszakban újabb kihívásokkal találkoznak. Az OECD 2021. évi nemzetközi kitekintése arra világít rá, hogy a COVID-19 hatásai eltérően érintették az urbánus és rurális térségeket. A járvány első hulláma 2020 első felében a sűrűn lakott területeket érintette a legsúlyosabban, az alacsonyabb népességszámú térségekben csak később jelent meg, és elsősorban a halálozási rátában következett be jelentős emelkedés. A vidéki térségben a magasabb számú idős lakosság védtelenebb a vírussal szemben, esetükben jóval magasabb volt a szövődmények és a halálozások kialakulásának esélye. Az idős és hátrányos helyzetű lakosság esetén a kedvezőtlen egészségi állapot és a jelenlévő társbetegségek - mint például a diabétesz, a szívbetegség, az elhízás, vagy a dohányzás - okán a magasabb a kockázata a koronavírus-járványból eredő szövődmények kialakulásának, a betegség súlyos, akár végzetes lefolyásának. A kockázatot növeli, hogy az érintett területen élők korlátozottan jutnak hozzá a megfelelő, hiteles információkhoz, az egészségügyi alap- és szakellátáshoz, valamint a megfelelő higiéniai körülmények és védekezéshez szükséges eszközök sem állnak feltétel nélkül rendelkezésre. Az OECD előrejelzése szerint, a pandémia által előidézett gazdasági válság az évszázad legsúlyosabb válságává nőheti ki magát, meghaladva a 2008-as globális pénzügyi válság hatásait - amely fokozottan érintheti az egyébként is komplex problémákkal küzdő rurális településeket. A járvány gyors terjedésének lassítását célzó korlátozó intézkedések társadalmi és gazdasági hatásai eltérően érintették az egyes országokat, vagyis földrajzilag is jobban differenciáltak, mint a gazdasági világválság. A lezárások a szálláshely- és vendéglátóipari ágazat mellett a nagy- és kiskereskedelmre is jelentős hatást gyakoroltak, az utazási korlátozások pedig elsődlegesen a nagyvárosi régiókat és turisztikai centrumokat hozták nehéz helyzetbe. A kijárási korlátozások a fogyasztás csökkenését eredményezték, amely fokozta a turizmus visszaeséséből adódó hatásokat, ezzel érintve a nagy- és kiskereskedőket, üzleteket és vendéglátóipari vállalkozásokat. A vidék bizonyos térségei átmeneti előnybe kerültek, hiszen a lezárások alatt számos városi lakó költözött hosszabb-rövidebb időtartamra falusi környezetbe. Ezzel megnövekedett a lokális fogyasztás, annak ellenére is, hogy a lezárások miatt az általános

kereslet visszaesett. Azon vidéki területek esetén, amelyek mezőgazdaságra és élelmiszerfeldolgozásra szakosodtak, fellendült a termelés és az értékesítés, hiszen megnőtt a kereslet a kistermelői élelmiszerek iránt. A vidéki régiókat különösen sebezhetőnek aposztrofálja a jelentés, ugyanis a gazdaság kevésbé diverzifikált, a távmunka nehezebben megoldható a térségben domináns munkajelleg miatt (mezőgazdaság, termelés, élelmiszer-feldolgozás, stb.). Az alapvetően alacsony jövedelmi viszonyok és a megtakarítások hiánya arra kényszerítette a rurális térség lakóit, hogy folytassák a munkát, s adott esetben megbetegedés esetén se forduljanak egészségügyi ellátásért. A munkáltatók számára nehézséget okozott az időnyomások, alkalmi munkavállalók hiánya, hiszen a mezőgazdaságban elengedhetetlen, hogy az évszakhoz igazítottan elvégzésre kerüljenek a feladatok, másként a termés kárba vész, illetve a fennakadások a vidéki élelmiszeripari vállalkozások fennmaradását veszélyeztették a romlandó áruk feldolgozásával, szállításával kapcsolatos terhek miatt (OECD 2021).

A szomszéd Ausztriában a válság elsősorban a képzetleneket érintette: esetükben nőtt meg elsőként a regisztrált álláskeresők száma, s legnagyobb mértékben, illetve legkorábban ezt a csoportot érintette a munkahelyvesztés. Mivel a vizsgálat idején a járvány hatását tükröző adatok hazánkban még nem álltak rendelkezésre, a válság jelei még a munkaerő-piaci adatokban sem mutatkoztak meg igazán. A 2020 márciusi adatok szerint a munkanélküliek aránya mindössze 0,3%-kal emelkedett az NFSZ statisztikái alapján. A munkaerőigény nagymértékű visszaesése jelentős kihívást jelent a magyar társadalom egészére. Koós (2020) előrejelzése szerint, amennyiben hazánkban az osztrák mintához hasonló folyamatok lezajlását jelzik az adatok, akkor az alacsony képzettséggel és munkaintenzitással bíró családok körében fokozódnak a szociális problémák. Különösen azok a családok válnak érintetté, ahol nem áll rendelkezésre a szükséges pénzügyi háttér, valamint segítő családi, rokon vagy baráti kapcsolathálózat. Fokozottan sérülékenyeknek tekinthetők, és a válságnak való kitettség kockázatával kell szembe néznie azon gyermekek nevelő családoknak, ahol alacsony a szülők iskolai végzettsége, a család munkaintenzitása. Ezen feltételek összeadódása jelen válsághelyzetben a családok jövedelmi szegénységbe süllyesedésével fenyeget. Összegezve, az előrevetített kép szerint, a pandémiát követő gazdasági recesszió Magyarország klasszikusan hátrányos helyzetű térségeit sújtja legerőteljesebben. Elsősorban azokat a területeket, ahol a családok pénzügyi tartalékkal alig vagy egyáltalán nem rendelkeznek, kedvezőtlen a képzettségi szintjük, ebből adódand pedig korlátozottak a foglalkoztatási lehetőségeik (Koós 2020).

A társadalmi tőke és a bizalom kérdésének kapcsolódása

Az elemzés szempontjából fontos beemlíteni a bizalom kérdéskörét is, amely a hátrányos helyzetben lévő lakosság problémamegoldási stratégiának, lehetséges módozatainak értelmezését segíti a későbbiekben. Magyarországon az általános bizalmi szint, a társas kapcsolatok szélessége - emellett a civil aktivitás mértéke - hasonlóan a Kelet-Európai átlagokhoz, meglehetősen alacsony. A posztoszocialista országokat általánosan a szűk bizalmi rádiusz és a hozzá kötődő partikuláris interperszonális bizalmi típus dominanciája jellemzi. A partikuláris interperszonális bizalom a családi, rokoni kapcsolatokban nyilvánul meg, míg a családon kívüli szereplők felé az együttműködés normáit nem jellemzi a megbízhatóság vagy a szolidaritás (Fukuyama 1995; Putnam 1995; Füzér 2015). Elsősorban a családtagokkal, közeli hozzátartozókkal ápolnak és tartanak fenn szorosabb kapcsolatot az emberek. Az állami intézményekbe vetett bizalom alapvetően alacsony, s az elmúlt néhány évtizedes időszakban is tendenciaszerű csökkenést mutat (Boda - Medve-Bálint 2015). Fontos megjegyezni, hogy a kistelepüléseken sok esetben az önkormányzatok paternalista, gondoskodó szerepet töltenek be (Bódi-Bóhm 2000; Ragadics 2019; Bucher 2019), amely a lakosság részéről valamilyen szintű bizalom jelenlétét feltételezi. Egy korábbi kutatás szintén azt igazolja, hogy egy drávamenti - a vizsgált településhez hasonló paraméterekkel jellemezhető - község helyi társadalmának átlagos általánosított bizalmi indexe mellett, hogy rendkívül alacsony, a hazai átlagértékektől is jelentősen elmarad (Balogh - Hegedüs 2019).

Ezen elméleti keretből kiindulva fontos megvizsgálni, hogy egy friss kutatás eredményeinek tükrében milyen problémák körvonalazódnak napjainkban a vizsgált kistelepülésen, s milyen változásokat hozott a koronavírus-járvány a mindennapi életben. Azon kérdésekre keressük a választ, hogy mely problémák a leggyakoribbak a helyi válaszadók mindennapjait tekintve, ezekre milyen megoldási módokat emelnek ki, illetve tapasztalható-e eltérés a szakirodalomban jól ismert „klasszikus” problémahalmazhoz képest. A világjárvány, mint a mindennapi életet és problémaérezkelést jelentősen befolyásoló új tényező vizsgálata kapcsán feltételeztük, hogy a járványügyi intézkedések nem csak a mindennapi élet gazdasági dimenzióit, a társadalmi és családi kapcsolatokat is érintették. A helyiek problémaészlelésének vizsgálata segítségével pillanatkép adható a jelenlegi élethelyzetről, illetve a koronavírus-járvány hatásainak lecsapódásáról.

Lokális problémák, a helyiek problémaérzékelésének bemutatása

A Baranya megyében található Sellyei járáshoz 38, döntő többségében hátrányos helyzetű aprófalu tartozik. A 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet alapján a kedvezményezett, illetve a fejlesztendő, továbbá komplex programmal fejlesztendő járások közé tartozik. A 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet értelmében a járás 33 települése sorolandó a társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett települések közé, illetve 13 falu jelentős munkanélküliséggel sújtott településnek minősül. A járás lakónépessége 2011-től kezdődően folyamatosan csökken, erre utalnak a természetes fogyásra, s elvándorlásra mutató negatív előjelű folyamatok is. Az állandó népességben belül a 0-14 évesek aránya csökkenő, míg a 60 éves és idősebbek aránya fokozatosan növekvő tendenciát jelez az elmúlt 10 éves időszakban. A hátrányos helyzetű óvodás és általános iskolás gyermekek aránya a járásban meghaladja az országos, regionális és megyei átlagértékeket. A tartós munkanélküliek, valamint a nyilvántartott álláskeresők munkaképes korú népességhez viszonyított aránya szintén meghaladja az előbbi átlagokat. Hasonló tendencia mutatkozik a 25 év alatti regisztrált munkanélküliek aránya esetén is. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem szintén nem éri el az országos, regionális vagy megyei átlagokat az elmúlt évtizedben. A területi egyenlőtlenségekre utal a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások, illetve a közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások, valamint a rendszeres művelődési formákban résztvevők országos átlagoktól elmaradó aránya is.

A „Kilépés a szegénységből” című kutatás a dél-baranyai térség, másként a történeti Ormánság területén zajlik jelenleg, amelynek során azon kistelepülések kerültek kiválasztásra, ahol komplex, család-fókuszú fejlesztési programok valósulnak meg. Jelen esettanulmány egy, a Sellyei járásban található községben megvalósult vizsgálat eredményeit felhasználva arra fókuszál, hogy bemutasson egy specifikus kérdéskört, amely a helyi lakosok által napjainkban tapasztalt nehézségekre, problémaérzékelésére fókuszál.

A vizsgált településen a kérdőíves lekérdezés 2021. május-júniusában valósult meg a PTE-s hallgatók, oktatók és önkéntes résztvevők segítségével, a Pécsi Tudományegyetem és a Caritas Hungarica⁵ szervezésében. A kutatás célcsoportját valamennyi települési háztartás jelentette, a felnőtt családtagot kérdeztük meg, főként elsősorban a háztartás női tagjainak felkeresése jelentett célt. A vészerhes időkben zajló kérdőíves kutatás megvalósulását a

---

⁵ A kutatás vezetői a Pécsi Tudományegyetem oktatói: dr. Boros Julianna a PTE BTK TKI Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék egyetemi tanársegéd, dr. Bucher Eszter, PTE BTK Szociológia Tanszék, egyetemi adjunktus, dr. Ragadics Tamás, PTE BTK Szociológia Tanszék, egyetemi adjunktus.

COVID-19 járvány következtében bevezetett korlátozások és az egészségügyi kockázatoktól való félelem valamelyest megnehezítette. Ennek ellenére a településen található háztartások ~60%-át sikerült lekérdezni, ennek alapján a 65 kitöltött kérdőív alkotja az adatbázis elemszámát (n=65).

A legfontosabb demográfiai adatokat bemutatva, a válaszadók 75,8% nő, 24,2%-a férfi, átlagéletkoruk 50,6 év. Az öregedési mutató 2019-ben 85,71, amely 100 0-14 évesre jutó 60 éves vagy idősebbek számát jelöli. A mutató alacsonyabb mind az országos (180,14), regionális (208,29), megyei (202,81) és járási (157,24) átlagoktól is, azonban 2010 óta folyamatosan növekvő tendenciát jelez. Ez azt is jelenti, hogy az általánosan kedvezőtlen - időskori-egészségügyi állapot miatt bekövetkező viszonylag korai halálozás, illetve a magas gyermekvállalási hajlandóság⁶ okán a gyermekek száma magasabb, mint az időseké. Az aprófalvak társadalmát többek mellett az alacsony iskolai végzettség, képzetlenség jellemzi, amely lehatárolja az anyagi körülményeket és kitörési lehetőségeket. A kutatás eredményei is igazolják, hogy a vizsgált településen meglehetősen alacsony a válaszadók iskolai végzettsége (1. táblázat). A válaszadók több mint fele (53,1%) mindössze 8 osztályos végzettséggel rendelkezik, 26,6%-uk szakmunkásképzőben vagy szakiskolában szerzett képesítést, s kevesebb mint 5% szerzett szakközépiskolai oklevelet. Viszonylag magas a 8 osztályt el nem végzettek aránya is, 12,5%-kal. Gimnáziumi, technikum, valamint felsőfokú végzettséggel egyetlen válaszadó sem rendelkezett. A képzettség jelentősen behatárolja a munkaerő-piaci esélyeket, ezáltal az anyagi helyzetet is. Összehasonlítva a megkérdezettek iskolázottsági szintjét az országos adatokkal, a KSH 2016-os mikrocenzusának eredményeit vesszük alapul. A községekben élő népesség 43%-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezett, amely a kérdőíves kutatás eredményeivel összevetve 10%-kal magasabb arányt mutat a sellyei járásban vizsgált településen. A megyei adatokat összevetve, általános iskolánál magasabb végzettséggel rendelkező 15 éven felüliek aránya alapján 5 kategóriába sorolhatók a megyék. Baranya megye a harmadik legmagasabb arányú, legfeljebb általános iskolai végzettségű lakossággal rendelkezik 27,0-30,9% közötti átlagértékekkel. A szakmunkás, szakiskolai végzettségűek arányát tekintve a 15 éves és annál idősebb népesség körében Baranya megye esetén szintén a harmadik legmagasabb arányok láthatók (23,0-23,9%). A vizsgált településen 26,6%-kal valamivel kedvezőbb a szakképzettek aránya, mint a megyei átlag.

---

⁶ Természetes szaporodás/fogyás (Az élveszületések és a halálozások különbözete ezer lakosra vetítve) 2019-ben 18,24 ‰ (TeIR - Helyzet-Tér-Kép 2022)

1.táblázat: A válaszadók végzettség szerinti eloszlása

Végzettség	Gyakoriság	Relatív gyakoriság (%)	Kumulatív relatív gyakoriság (%)
8 alatti osztály	8	12,5	12,5
8 osztály	34	53,1	65,6
Szakmunkásképző / Szakiskola	17	26,6	92,2
Szakközépiskola	3	4,7	96,9
Egyéb (OKJ, munkaügyi központ képzése)	2	3,1	100
Összesen	64	100	

Forrás: Saját számítás.

A háztartások anyagi helyzetét vizsgálva jól látható a családok kedvezőtlen jövedelmi viszonya. Fontos kiemelni, hogy a bemutatott adatok önbevalláson alapulnak, így egészen pontos összeget nem tudunk megállapítani. A háztartások több mint fele legfeljebb 200 000 forintból gazdálkodik egy hónapban, de a válaszadók egynegyede maximum 100 000 forintnyi jövedelemből tartja el családját. A megkérdezettek viszonylag magas aránya, 44,4%-a 200 000 forint feletti jövedelemből gazdálkodik egy hónapban. A három legalacsonyabb jövedelem kategóriába (kevesebb, mint 50 000, 51 000-100 000, valamint 101 000-150 000) a kumulált adatok alapján a megkérdezettek 38,5%-a tartozik. Az egy háztartásban élők száma átlagosan 3,4 fő, ez alapján az egy főre jutó jövedelem ezekben a családokban 14 705 és 44 117 forint között alakul havonta, amely egy évre számítva 176 460 és 529 4040 forint összegű bevételt jelent. A megkérdezettek közel 40%-a esetén az éves átlagjövedelem nem éri el a KSH 2020-as évre vonatkozó adatai szerinti 1 765 000 forintos átlag jövedelem egyharmadát sem. (KSH 2020) Az eredményeket összevetve a 2020 I. félévére vonatkozó megyei és régiós átlagkeresetekkel (KSH 2020)⁷, látható, hogy a 215 361 forintos Baranya megyei nettó átlagkeresettől, és a 221 676 forintos Dél-dunántúli régiós átlagoktól szintén elmarad a vizsgált háztartások több mint felének az átlagos havi bevétele. Az alacsony iskolai végzettség okán számos válaszadó nyilatkozott arról, hogy közfoglalkoztatottként, napszámosként esetleg alkalmi munkavállalóként dolgozik a településen vagy annak környékén, de sokan számoltak

⁷ 20.2.2.16. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók kedvezmények nélküli nettó átlagkeresete a munkáltató székhelyének elhelyezkedése alapján, megye és régió szerint, negyedévente kumulált* (https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0176.html)

be arról, hogy állástalanok. A legmagasabb jövedelmi kategóriákat megjelölő válaszadók a foglalkozás típusánál megjelöltek szerint feltételezhetően vállalkozók (mezőgazdaság, építőipar, vendéglátás, stb.), vagy külföldön vállalnak munkát.

2.táblázat: A válaszadók háztartási jövedelem szerinti eloszlása

Forint	Gyakoriság	Relatív gyakoriság (%)	Kumulatív relatív gyakoriság (%)
>50 000	3	5,8	5,8
51.000-100.000	10	19,2	25
101.000-150.000	7	13,5	38,5
151.000-200.000	9	17,3	55,8
201.000-250.000	6	11,5	67,3
250.000-300.000	6	11,5	78,8
301.000-350.000	4	7,7	86,5
350.0000<	7	13,5	100
Összesen	52	100	

Forrás: Saját számítás.

Problémaészlelés - a jelenlegi körülmények vizsgálata

A következőkben a megkérdezett helyi lakosság jelenlegi helyzetükkel kapcsolatos percepcióira, problémaérzékelésére vonatkozó kérdések elemzésére kerül sor. Az anyagi biztonság, a jelenlegi élethelyzet, valamint a gyermekkori életkörülményekhez képest észlelt változások kerülnek fókuszba. Fontos megvizsgálni, hogy hogyan érzékelik jelenlegi anyagi helyzetüket, egy hónapban rendelkeznek-e a megélhetéshez elegendő bevétellel a megkérdezettek. Mindez szoros összefüggésben áll azzal a kérdéssel, hogy hogyan jellemeznék a válaszadók jelenlegi élethelyzetüket, amely előrevetíti az általuk tapasztalt életszínvonalat is. Ez esetben lényeges kitérni arra a kérdésre is, hogy milyen változásokat tapasztalnak a válaszadók gyermekkorukhoz képest: kedvezőbbnek ítélik meg helyzetüket, vagy éppen romlottak a kilátásaik.

A 3. táblázatból szembetűnik, hogy a válaszadók közel fele (48,4%) havonta éppen, hogy elegendő jövedelemmel rendelkezik, azonban szintén meghatározó aránya (35,9%) látható azoknak, akik beosztással ugyan, de megítélésük szerint jól kijönnek egy hónapban a bevételeikből. A válaszadók közül magasabb azok aránya, akiknek egyáltalán nincsenek gondjaik a hónap végén (7,8%), mint azon megkérdezetteké, akik nélkülözésre kényszerülnek

(3,1%). A helyiek anyagi helyzetével kapcsolatos percepciói alapján látható, hogy a megkérdezettek többsége kisebb-nagyobb mértékben, de pénzügyi gondokkal küzd. Mindezt alátámasztják azon adatok is, miszerint sok válaszadó vett fel valamilyen típusú hitelt - jellemzően személyi kölcsön vagy áruhitel formájában. Elsősorban lakásfelújításra, tartozások kiegyenlítésére vagy egészségügyi költségek finanszírozására igényeltek kölcsönt.

3.táblázat: A válaszadók szubjektív anyagi helyzete

Válaszkategória	Gyakoriság	Relatív gyakoriság (%)	Kumulatív relatív gyakoriság (%)
Jól kijönnek	5	7,8	7,8
Beosztással jól kijönnek	23	35,9	43,8
Éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	31	48,4	92,2
Hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	3	4,7	96,9
Nélkülöznek	2	3,1	100
Összesen	64	100	

Forrás: Saját számítás.

4.táblázat: A válaszadók anyagi helyzete gyermekkorukhoz képest

Válaszkategória	Gyakoriság	Relatív gyakoriság (%)	Kumulatív relatív gyakoriság (%)
Jelentősen javult	12	19,4	19,4
Javult	26	41,9	61,3
Nem változott	10	16,1	77,4
Romlott	10	16,1	93,5
Jelentősen romlott	4	6,5	100
Összesen	62	100	

Forrás: Saját számítás.

A jelenlegi élethelyzettel kapcsolatosan alapvető elégedettség (58,1%) mutatkozik a megkérdezettek véleménye alapján. A válaszadók több mint negyede (27,4%) véli úgy, hogy jelenlegi élethelyzete *inkább rossznak* minősíthető. Megmutatkozik azonban, hogy a két ellenpóluson (*nagyon jó, nagyon rossz*) elenyészően, de magasabb azok aránya (8,1%), akik *nagyon rossznak* ítélik meg jelenlegi helyzetüket. A kedvező megítélésben szerepet játszhat az

a tényező, hogy a válaszadók közel 42%-a érzékeli úgy, hogy gyermekkorához képest jelenlegi életkörülményei *javultak*, 19,5%-uk pedig úgy ítéli meg, hogy élethelyzete *jelentősen javult*. A válaszadók 22%-a ezzel szemben *romlást* vagy *jelentős romlást* tapasztal gyermekkori helyzetéhez képest (4. táblázat).

5.táblázat: A válaszadók szubjektív élethelyzete végzettség és háztartási jövedelem szerint

Válaszkategória		Hogyan jellemezné jelenlegi élethelyzetét?			
		Élethelyzete jó (fő, %)	Élethelyzete rossz (fő, %)	Összesen	
Képzettségi szint	Alacsony iskolai végzettség (fő, %)	24 60,0%	16 40,0%	40 100,0%	
	Magasabb iskolai végzettség (fő, %)	16 72,7%	6 27,3%	22 100,0%	
	Összesen		40 64,5%	22 35,5%	62 100,0%
Válaszkategória		Hogyan jellemezné jelenlegi élethelyzetét?			
		Élethelyzete jó (fő, %)	Élethelyzete rossz (fő, %)	Összesen	
Háztartás jövedelme	200 000 Ft alatt (fő, %)	15 45,5%	13 76,5%	28 56,0%	
	200 000 Ft felett (fő, %)	18 54,5%	4 23,5%	22 44,0%	
	Összesen		33 100,0%	17 100,0%	50 100,0%

Forrás: Saját számítás.

A helyi társadalom tagolása érdekében két csoportot hoztunk létre, amellyel célt jelentett annak vizsgálata, hogy a jelenlegi élethelyzet megítélését mennyiben befolyásolja az *iskolai végzettség szintje*, illetve a *jövedelmi viszonyok* alakulása (5. táblázat). A társadalmi különbségek és az életkörülmények megélése közötti kapcsolatot vizsgáló keresztábla elemzés eredményei alapján az látható, hogy az iskolai végzettség emelkedésével, illetve a jövedelmi viszonyok javulásával nem emelkedik együttesen az élethelyzetüket kedvezőbbnek értékelő válaszadók aránya. A szubjektív élethelyzet és a fenti megközelítések között összefüggés tehát nem mutatkozik. A vizsgált minta alapján következtethetünk arra, hogy a társadalom heterogenitása alacsony szintű, amelyre utalnak az alacsony iskolázottsági, a kismértékű jövedelmi különbségeket mutató adatok. Röviden visszacsatolva a fentebb részletesen is

bemutatottakra, a megkérdezettek több mint fele legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik, s a középszintnél magasabb végzettséggel nem rendelkező válaszadó. A jövedelmi viszonyokat tekintve, a lekérdezett háztartások több mint fele legfeljebb 200 000 forintos jövedelemből gazdálkodik havonta, ezen belül is legtöbben az 50 000-100 000 forint összegű kategóriába sorolandók. A településen jelentős társadalmi törésvonalak a vizsgált kérdésekben nem mutatkoznak.

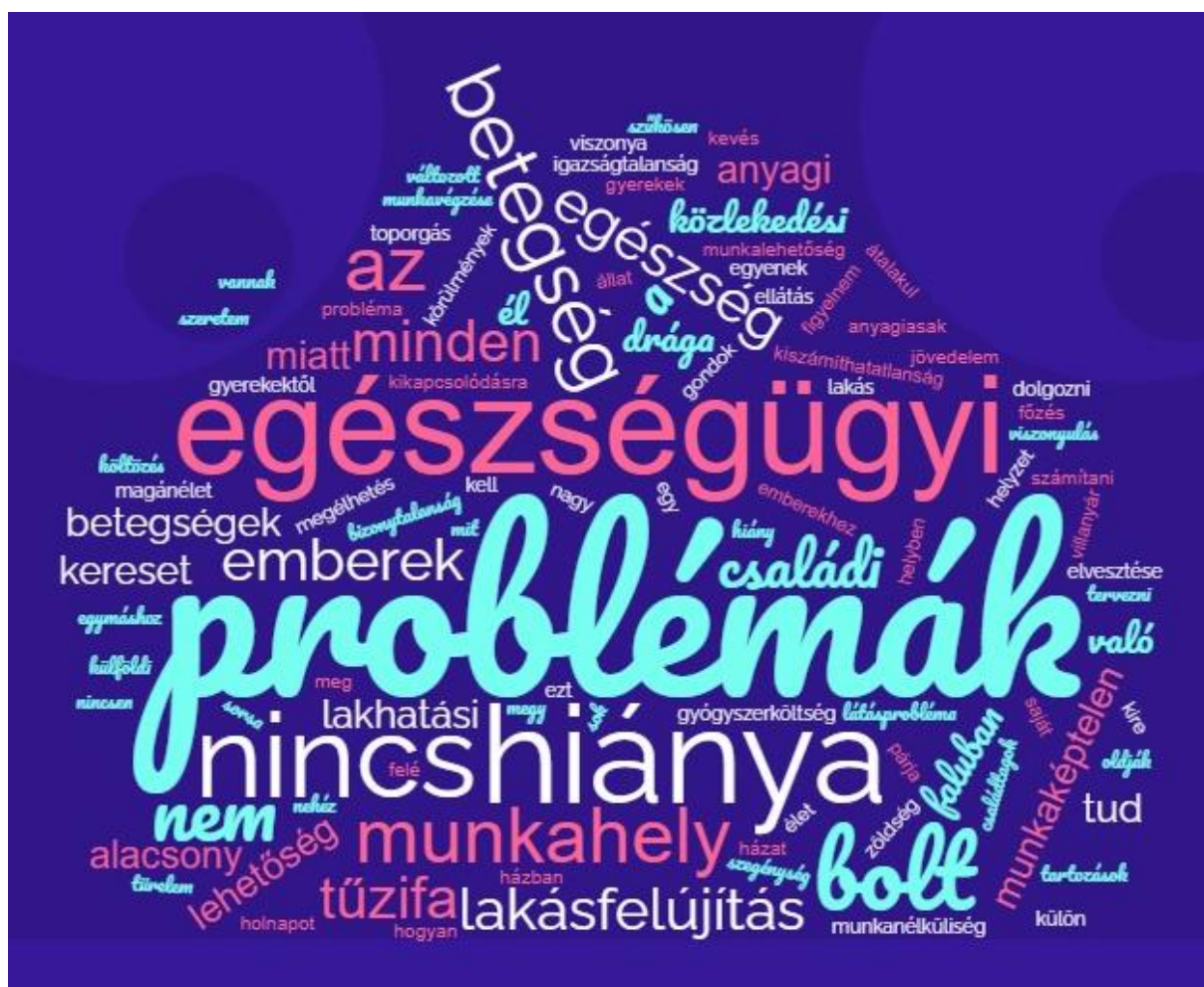
Utóbbi gondolatmenetet igazolja az is, hogy a járásban a demográfiai mutatók vizsgálata alapján az előző évtizedekben megindult társadalmi és etnikai homogenizáció folyamata zajlik, amely szoros összekapcsolódást mutat a munkalehetőségek hiányával, és a megélhetési problémákkal, az alacsony képzettségi szinttel, illetve az elégtelen közlekedési viszonyokkal. (Boros - Bucher 2020; Boros - Bogdán - Durst 2021)

A lakosság valós problémáinak feltárását segíti az a kérdés is, amely a konfliktusokra, illetve azok kiváltó okaira vonatkozik. A mindennapi életben leggyakrabban megjelenő nehézségek a személyes kapcsolatokban is lecsapódnak, így árnyaltabb képet kaphatunk az embereket érintő leggyakoribb problémákról.

A megkérdezettek kevesebb mint fele (46,2%) adott érdemi választ a konfliktusok meglétével kapcsolatos kérdésre. Ez feltehetően a téma érzékenységének, bizalmatlanságnak tudható be. A válaszadástól el nem zárkózó lakosok elsősorban arról számoltak be, hogy amennyiben van is konfliktus, az esetek többségében az csak *ritkán* fordul elő.

A veszekedések kiváltóokai a válaszadók bevallása alapján *ritka* alkalmakkor az alábbi problémákból erednek: étkezés (ebéd, vacsora) (50%), a káros szenvedélyek (27,3%), a szülők (25,0%), a gyermeknevelés (23,5%), a jövedelem beosztása (21,4%), az anyagi problémák (20,0%), a vásárlás (11,1%), az eltérő életstílus (9,1%), valamint a féltékenység (7,7%). *Heti rendszerességgel* alakul ki vita az eltérő életstílusok (18,2%) és ezzel összefüggésben a gyermeknevelési kérdések (17,6%), továbbá jelentős az anyagi problémákról (15,0%) és a féltékenységről (15,4%) beszámoló aránya. Utóbbi a válaszkategóriák közül az egyetlen napi szinten is megjelenő problémát jelenti a válaszadók 7,7%-ának életében. A kérdőív kitért arra a meglehetősen érzékeny kérdésre is, hogy előfordul-e családon belüli erőszak egy-egy vita hevében. A megkérdezettek 73,8%-a válaszolt a kérdésre, amelyből 4,2% ismerte el, hogy verekedésbe torkollik egy-egy veszekedés. A válaszokból jól körvonalazódik a szakirodalomban is megjelenő problémák többsége, így a megélhetéssel és mindennapi életvitellel kapcsolatos gondok kerültek megemlítésre elsősorban.

1.ábra: Mit tart a legnagyobb problémájának a mindennapokban?

Forrás: Saját szerkesztés.

Elérkezve az egyik legfontosabb kérdéshez, a válaszadók problémaérzékelésének interpretálására fókuszálunk. A következőkben szófelhőt bemutató ábrák segítségével vizuálisan is ábrázolásra kerülnek a leggyakrabban említett nehézségek, s az azokra adott megoldási javaslatok, amelyek tovább szélesítik, árnyalják a helyiek problémaérzékeléséről adott képet.

A válaszadók által kiemelt, a mindennapi életben megjelenő problémák elsősorban a rossz egészségügyi állapotra, különböző betegségekre, a munkalehetőségek hiányára, az alacsony bérszínvonalra, valamint a helyi bolt hiányára és a rossz közlekedési lehetőségekre vonatkoznak (1. ábra). Sok esetben a tartós betegségek teszik lehetetlenné - átmenetileg vagy tartósan - a munkavállalást, illetve az egyébként is korlátozottan elérhető munkalehetőségek és alacsony kereseti lehetőség mellett a kedvezőtlen egészségi állapot tovább rontja a helyiek

elhelyezkedési, megélhetési esélyeit. Az anyagi nehézségek kapcsán kiemelhető a *lakásfelújítás szükségessége*, amely alacsony életszínvonalra utal.

A válaszadók jelentős része önerőből nem képes renoválni a házát, a szükséges berendezési tárgyakat, vagy eszközöket megvásárolni. Ahogy korábban is említésre került, ennek érdekében többnyire személyi kölcsönöket vagy áruhitelt vesznek fel. A problémák között gyakran jelenik meg a *tűzifa beszerzése*. Számos családnak gondot jelent, hogy biztosítani tudja a fűtéshez szükséges fűtőanyagot. Az anyagi nehézségek mellett megjelennek a családi élet problémái is. Ennek kapcsán terhet jelent a *függetlenség és autonómia hiánya*, amely szintén az anyagi nehézségekkel áll összefüggésben. Több válaszadó is kiemelte, hogy szeretne külön költözni a gyermekeitől, vagy saját szobát biztosítani számukra - életkortól függően. Úgy érzik, túlzásúfoltan élnek egy háztartásban, nincs magánéletük és több időt töltenének partnerükkel. A jövedelmi helyzetre való tekintettel ésszerű, ugyanakkor kevésbé komfortos döntés a több generációs együttélés, így a közös háztartás fenntartásával a költségek kigazdálkodása is kisebb problémát jelent, ugyanakkor az életminőségre gyakorolt kedvezőtlen hatás nyilvánvaló. A településen hosszú évek óta *nincs helyben elérhető bolt*. A pandémia nyomán kialakulóban lévő gazdasági válság okozta fokozódó inflációs tendencia hatásai tükröződnek a kutatási eredményekben is. Az adott válaszok sok esetben vonatkoznak az általános *„drágaságra”*, a *magas költségekre* (élelmiszer, egészségügyi kiadások, rezsi, stb.), illetve a helyben működő mozgóbolt által kínált termékek sokszor nehezen megfizethető árára. A falusi lét, mint probléma, szintén körvonalazódik, ahol bizonyos válaszadók megítélése szerint *„nem megy az élet”, „egy helyben állunk”*. A helyi társadalomra vonatkozóan a válaszadók problémaként jelölték meg, hogy az *emberek egymáshoz való viszonya megváltozott, nem tudnak kire számítani*, valamint az *igazságtalanság és türelem hiánya* is megemlítésre került. A *flyamatos változásokhoz* nehezen tudnak alkalmazkodni, a *kiszámíthatatlanság* mindennapos kihívást jelent.

A problémamegoldás lehetséges módozatai, eszközei a vélemények tükrében

A helyieket arról is kérdeztük, hogy az általuk említett nehézségekre milyen megoldási módokat látnak, kitől kaphatnak segítséget, illetve mit tudnak ők maguk tenni helyzetük javításáért. A kérdéscsoport elemzésénél elsősorban arra fókuszálunk, hogy mennyiben van jelen a passzív, külső segítségtől függő szemlélet, a bizalom. Ebből következtethetünk az az egyéni „felelősségérzet”, az öngondoskodási képesség jelenlétére, mértékére.

jelölték meg, mint stratégia, amellyel jobbá tehetik élethelyzetüket. Szintén megjelenik a válaszok között a *kiskerti termelés*. A megkérdezettek igyekeznek zöldséget, gyümölcsöt termelni, azokat tartósítani saját fogyasztásra, ezzel is csökkentve kiadásait. A leginkább elkeseredett válaszadók egyetlen megoldásként a *faluból történő elköltözésről, külföldi munkavállalásról* számoltak be. Alacsony számban, de vannak olyan válaszadók, akik önerőből is törekednek körülményeik javítására. Ebből adódóan nem tekinthető általános jelenségnek az öngondoskodási képesség teljes hiánya, ugyanakkor alacsony szintű jelenléte nem elhanyagolható fontosságú: a szakirodalom is foglalt, az aprófalvakat jellemző általános probléma lokális megjelenését támasztják alá az eredmények.

4.ábra: Mit gondol, ki tud segíteni abban, hogy a helyzete, életkörülményei javuljanak?

Forrás: Saját szerkesztés.

A problémaérzékelést megvilágító utolsó nyitott kérdés azon potenciális segítői körre összpontosít, amelytől élethelyzetük javulásához segítséget remélnek a vizsgálat alanyai. (4. ábra) A helyzetmegoldáshoz szükséges vélt vagy valós kompetenciákkal - a helyiek által - felruházott támogatói kör lehatárolása szintén összefügg a bizalmi szinttel. A kérdés

vizsgálatával tovább árnyaljuk a képet az általános bizalom megnyilvánulásáról a különböző társadalmi szereplők irányában.

6.táblázat: A válaszadók véleménye saját élethelyzetükről

Élethelyzetem tőlem függ			
Válaszkategória	Gyakoriság	Relatív gyakoriság (%)	Kumulatív relatív gyakoriság (%)
Egyáltalán nem ért egyet	1	1,6	1,6
Kissé egyet ért	3	4,7	6,3
Egyet is ért és nem is	13	20,3	26,6
Egyetért	8	12,5	39,1
Teljes mértékben egyetért	39	60,9	100
Összesen	64	100	
Élethelyzetem a családtól függ			
Egyáltalán nem ért egyet	32	50,8	50,8
Kissé egyet ért	3	4,8	55,6
Egyet is ért és nem is	10	15,9	71,4
Egyetért	4	6,3	77,8
Teljes mértékben egyetért	14	22,2	100
Összesen	63	100	
Élethelyzetem az államtól függ			
Egyáltalán nem ért egyet	24	40,7	40,7
Kissé egyet ért	6	10,2	50,8
Egyet is ért és nem is	11	18,6	69,5
Egyetért	4	6,8	76,3
Teljes mértékben egyetért	14	23,7	100
Összesen	59	100	
Élethelyzetem az önkormányzattól függ			
Egyáltalán nem ért egyet	40	64,5	64,5

Kissé egyet ért	7	11,3	75,8
Egyet is ért és nem is	10	16,1	91,9
Egyetért	1	1,6	93,5
Teljes mértékben egyetért	4	6,5	100
Összesen	62	100	
Élethelyzetem a helyi emberek összefogásától függ			
Egyáltalán nem ért egyet	54	85,7	85,7
Kissé egyet ért	4	6,3	92,1
Egyet is ért és nem is	2	3,2	95,2
Egyetért	3	4,8	100
Teljes mértékben egyetért	63	100	

Forrás: Saját szerkesztés.

Az eredmények pontosabb értelmezéséhez fontos tehát a bizalom kérdésének bevonása a vizsgálatba. Ugyan a bizalom, mint társadalmi tőke nem került bevonásra a kérdőívbe, mégis meg kell említenünk jelentőségét a segítségkérés elemzése kapcsán. A hazai társadalomra az alacsony általános bizalmi szint, a szűk bizalmi rádiusz és a partikuláris interperszonális bizalmi típus erőteljes jellegté jellemzi - ahogyan az a tanulmány elején már kifejtésre került. Mindez tükröződik a kutatási eredményeken is: a legtöbb válaszadó szerint, *senki* nem tud segíteni jelenlegi életkörülményeiken, vagyis nincs olyan külső szereplő, amelynek a segítségével bíznak. Azon válaszadók, akik úgy ítélik meg, hogy van olyan külső szereplő, aki javíthat helyzetükön, az a helyben működő *Caritas*-t, a *kormányt*, valamint az *önkormányzatot* jelölte meg. A válaszadók kisebb része úgy véli, hogy csak *saját maga* tud tenni helyzetének javulásáért, de megemlítik a *családi és ismerősi kapcsolatrendszert*, például az elhelyezkedésben való segítségnyújtás, vagy a gyermekfelügyelet kapcsán. Utóbbiak szintén a szűk bizalmi rádiuszú társadalmakra jellemző ún. megkötő (*bonding*) társadalmi tőke és partikuláris interperszonális bizalom jelenlétét igazolják. A kistelepülésekben ugyan általánosan jellemző önkormányzati paternalista szerep, ez a helyiek válaszai alapján vizsgált település esetén kevésbé erőteljes. A helyiek elsősorban nem a településvezetéstől, hanem a helyi egyházi civilszervezettől várnak segítséget, azonban a kilátástalan jövőkép, reménytelenség és tehetetlenség-érzés egyértelműen kirajzolódik a válaszokból. Az alacsony öngondoskodási képesség mellett a szűk bizalmi rádiusz, vagyis a közeli kapcsolatokról való támogatási

szükséglet, valamint az állami intézmények felé tanúsított alacsony bizalmi szint egyaránt tükröződik.

A kérdőív kitért arra is, hogy a válaszadók mennyiben érzik személyes, vagy éppen más tényezők, szereplők felelősségét saját élethelyzetükért (6. táblázat). Arra kértük a kitöltőket, hogy rangsorolják, mennyiben érzik felelősnek *saját magukat*, a *családjukat*, *rokonait*, az *államot*, az *önkormányzatot*, vagy a *helyiek összefogásának mértékét* jelenlegi körülményeikért. Az adatokat bemutató alábbi táblázatok alapján jól látható, hogy a válaszadók meghatározó többsége szerint saját élethelyzete elsősorban tőle függ (az állítással *egyetért* vagy *teljes mértékben egyetért* az érdemi választ adók 73,4%-a). A helyi közösség minőségét, a lakosság összefogását ítélik meg a legkisebb mértékű befolyásoló tényezőknek a megkérdezettek élethelyzetük kapcsán (*egyáltalán nem ért egyet*: 85,7%). Azok, akik valamilyen formában *egyetért*enek azzal, hogy rajtuk kívül álló tényező is hatást gyakorol jelenlegi élethelyzetére, elsősorban az *állam* (30,5%), a *család* (28,5%), illetve az *önkormányzat* (8,1%) felelősségét említik meg. Összességében az látható, hogy a megkérdezettek elsősorban saját magukat tartják élethelyzetük elsődleges meghatározójának, azonban vannak olyan külső tényezők is, amelyekről úgy vélik, hogy jelenlegi életkörülményeiket meghatározzák. A válaszokból következtethetünk arra, hogy az érdemi válaszadók nem érzik magukat teljes mértékben a körülmények áldozatának, a történések passzív elszenvedőinek, többségük valamilyen mértékű kontrollt gyakorol élethelyzete felett.

A koronavírus járvány hatásai a mindennapi élethelyzetre vetítve

7.táblázat: Megbetegedett-e valaki a közvetlen családjából Covid-19 fertőzésben?

Válaszkategória	Gyakoriság	Relatív gyakoriság (%)	Kumulatív relatív gyakoriság (%)
Nem	47	73,4	73,4
Igen	17	26,6	100
Összesen	64	100	

Forrás: Saját szerkesztés.

Az élethelyzetet befolyásoló tényezők vizsgálatához szorosan kapcsolódik a 2019-ben megjelenő koronavírus-járvány - a tanulmány egyik fókuszpontja -, amely a korábbiakban bemutatottak nyomán egy olyan jelenség, amely nem csak az egyéni körülményeket, hanem a globális gazdasági és társadalmi folyamatokat is megkérdőjelezhetetlenül átalakította. Az elemzés egyik fókuszát jelenti annak vizsgálata, hogy a Sellyei járásban található aprófaluban

hogyan csapódott le a pandémia és a járványügyi korlátozások hatása a helyiek érzékelése szerint. A megfertőződés kapcsán a lakosság kevéssé érintett, mindössze a megkérdezettek egynegyedét (26,6%) érintette egészségügyi szempontból a járvány 7. táblázat).

8.táblázat: A COVID-19 járvány hatásai

A Covid-19 járvány hogyan hatott mindennapi életére?			
Válaszkategória	Gyakoriság	Relatív gyakoriság (%)	Kumulatív relatív gyakoriság (%)
Jelentősen javult	0	0	0
Javult	1	1,6	1,6
Nem változott	39	60,9	62,5
Romlott	22	34,4	96,9
Jelentősen romlott	2	3,1	100
Összesen	64	100	
Hogyan változott meg a család anyagi helyzete a pandémia óta?			
Jelentősen javult	1	1,6	1,6
Javult	1	1,6	3,1
Nem változott	7	10,9	14,1
Romlott	7	10,9	25
Jelentősen romlott	48	75	100
Összesen	64	100	
Megváltozott-e valakinek a családból a munkája (munkavégzés helye ideje, munkahely esetleges elvesztése stb.) helyzete a járvány óta?			
Nem	36	70,6	70,6
Elvesztette munkáját	4	7,8	78,4
Otthonról végezte munkáját	3	5,9	84,3
Más munkahelyet talált	3	5,9	90,2
Munka fajtája, helyszíne megváltozott	2	3,9	94,1
Egyéb változás	3	5,9	100
Összesen	51	100	
Milyen hatással volt a pandémia a családi kapcsolataira, a család életére?			
Javult a kapcsolatunk, több időt töltünk együtt	8	13,8	13,8

Megnövekedett a veszekedések, nézeteltérések száma	1	1,7	15,5
Távolságtartóbbak lettünk, elhidegültünk egymástól	4	6,9	22,4
Tartósan megváltozott a család élete (válás, elköltözés, gyermekvállalás/család bővítés, stb.)	1	1,7	24,1
Nem változott	39	67,2	91,4
Egyéb változás	5	8,6	100
Összesen	58	100	

Forrás: Saját szerkesztés.

Hasonló tendencia látható a COVID-19 járvány mindennapi életre gyakorolt hatásának megítélése kapcsán, a kérdőívet kitöltők több mint 60%-a *nem érzékelt változást* a hétköznapiakban (8. táblázat). Nem elhanyagolható azonban azon válaszadók aránya, akik *romlást* (34,4%), vagy *jelentős romlást* (3,1%) tapasztaltak a mindennapokban a járványhelyzet idején. (15. táblázat) A kapcsolódó nyitott kérdés lehetőséget adott a változások definiálására, amely szerint elsősorban az elszigeteltség, a társas kapcsolatok korlátozódása, a családi látogatások elmaradása, a mobilitás hiánya, továbbá a munkavállalás, munkahely elvesztése, és az anyagi helyzet súlyosbodásával kapcsolatos problémák kerültek kiemelésre. Ezzel összefüggésben a családok anyagi helyzetére a megkérdezettek döntő többsége (75%) szerint *nem gyakorolt hatást* a világjárvány, míg 21,8% arról számolt be, hogy gazdasági helyzetük *inkább romlott, vagy jelentősen romlott* ezen időszakban (8. táblázat).

A munkavállalás körülményeit szintén kevésbé érintették a pandémia következményei. Az érdemi válaszadók 70,6%-a azt nyilatkozta, hogy családjában *nem változott meg* senkinek foglalkoztatotti státusza a járvány idején. A válaszadók 7,8%-a adott számot arról, hogy családjában volt olyan, aki elveszítette munkahelyét, míg 5,9% esetében munkahelyváltásra kényszerültek az érintettek. A megkérdezettek összesen 9,8%-a a foglalkoztatási körülmények megváltozását jelezte, ennek értelmében a családban volt olyan, aki otthonról végezte munkáját, esetleg megváltozott a munkavégzés fajtája, jellege vagy helyszíne ezen időszak alatt. A válaszadók arról is beszámoltak, hogy elsősorban kevesebb munkával, vagy megrendeléssel

kellett számolniuk, adott esetben egészségi állapotuk miatt nem tudtak az eddig megszokott módon dolgozni.

Végezetül, a pandémia családi kapcsolatokra gyakorolt hatásainak vizsgálatára kerül sor. Előzetes hipotézisünkből kiindulva, a kormányzati intézkedések nem csak a gazdasági, társadalmi és politikai folyamatokra gyakoroltak hatást, hanem a szűk családi kapcsolatokban és a családi életben is változást hoztak. A kérdőíves vizsgálatból azonban az derül ki, hogy jelentőségteljesen *nem változtak meg* ezek a viszonyok. A megkérdezettek többsége (67,2%) egyáltalán nem számolt be változásról e kérdés tekintetében, azonban kis hányaduk (6,9%) úgy érzi, hogy *távolságtartóbbak lettek, elhidegültek egymástól a családtagok*. A témához kapcsolódó nyitott kérdés segíti a megjelölt válasz értelmezését. Elsősorban az körvonalazódik, hogy sokkal kevesebb - vagy semmiféle - személyes találkozóra került sor a családtagokkal, barátokkal. Többnyire telefonon történt a kapcsolattartás. Ennél magasabb arányban (13,8%) a kijárási korlátozások előnyeit tapasztalta meg a válaszadók egy része, a megnövekedett közös időtöltés okán úgy érzik, hogy *javult a családtagok közötti kapcsolat*.

Összegzés

A kérdőíves vizsgálat eredményei összhangban vannak a szakirodalmi „klasszikus”, hátrányos helyzetű kistelepüléseket általánosan jellemző problémákkal, azonban általánosságban jellemző, hogy azok nem jelennek meg szélsőségesen. Az alacsony iskolai végzettség, a kedvezőtlen anyagi helyzet és munkaerő-piaci lehetőségek, rossz egészségügyi állapot, helyi infrastruktúra hiányosságai (bolt, közlekedési lehetőségek, stb.), alacsony életszínvonal, életkörülmények mind tükröződnek a kutatási eredményekben. A helyiek percepciói alapján általánosságban inkább elégedettek jelenlegi életkörülményeikkel, s gyermekkorukhoz képest nem történt sem jelentős előre lépés, sem nagymértékű visszaesés. Jelen vannak a családon belüli konfliktusok, azonban nem számottevő mértékben és súlyossággal. Ugyanakkor kiemelendő, hogy a válaszadók jelentős része nem kívánt élni a válaszadás lehetőségével, amely indirekt módon utalhat a probléma jelenlétére. Erre enged következtetni az is, hogy a vizsgálat keretében elkészített interjúk (Ragadics 2020) alapján feltárulnak komoly családi konfliktusok és megoldhatatlannak tűnő problémák a településen. Az alacsony öngondoskodási képesség jelei is felfedezhetők a településen a segítségkérésre és a segítői körre vonatkozó kérdések alapján. Ugyanakkor körvonalazódni látszik, hogy a vizsgált falu esetében nem rajzolódik ki az önkormányzatok erőteljes paternalista szerepe - mint ahogyan az az aprófalvak többségében jelen van. A helyi egyházi szervezetre támaszkodnak elsősorban a lakosok, de néhány esetben megjelenik a személyes felelősségvállalás az egyéni élethelyzet javítása érdekében. A szűk

bizalmi rádiusz általánosan jellemző a településen, vagyis erőteljesen tapasztalható attitűd a beletörődés, passzivitás, adott esetben az interperszonális kapcsolatokra támaszkodás. A koronavírus-járvány hatásait tekintve elmondható, hogy a pandémia nem okozott számottevő változást a helyiek életében. A válaszadók többsége nem érzékel jelentősebb átalakulást a mindennapi élet, az anyagi helyzet, a munkavállalás körülményei vagy a családi élet kapcsán.

A kutatás lehetséges irányvonalait tekintve, érdemes alaposabban vizsgálni a problémaérezkelés mellett a kutatás azon aspektusát, amely az élethelyzetre irányuló saját, illetve külső szereplőkre, tényezőkre vonatkoztatott felelősségét érinti. Mivel a térségben jelen vannak az egyházi és civil kezdeményezések, amelyek rendelkezésre álló eszközeikkel igyekeznek a helyiek szociális és gazdasági problémáin is javítani, releváns kérdést jelent, hogy mennyiben alakul ki függő helyzet ezen külső beavatkozásoktól. A jövőben további kutatási irányt jelenthet a vizsgálat összevetése más, hasonló helyzetben lévő települések adataival, amely alapján településcsoportok kialakítására, tipizálására is lehetőség nyílik.

Irodalom

105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet

290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet

Bajmócy, Péter - Balogh, András (2002): Aprófalvas településállományunk differenciálódási folyamatai. *Földrajzi Értesítő*, 49(3-4): 385-405.

Balogh András (2007): *Az aprófalvas településállomány differenciálódási folyamatai Magyarországon*, Doktori disszertáció.

Balogh, Márk - Hegedűs, Márk (2019): Drávafok lakosságának társadalmi tőkéje. In Bucher, E. - Ragadics, T. (szerk.): *Falukutatás az Ormánságban - Drávafok a PTE BTK Szociológia Tanszék vizsgálatainak tükrében*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Társadalom- és Médiatudományi Intézet, Szociológia Tanszék - 4 Dimenzió Társadalomtudományi Egyesület, 44-63.

Beluszky, Pál - Sikos, T. Tamás (2007): Változó falvaink. A magyarországi falvak típusai a harmadik évezred kezdetén. *Tér és társadalom*, 21(3): 1-29.

Bódi, Ferenc - Böhm, Antal (2000): *Sikeres helyi társadalmak Magyarországon*. Budapest: Agroinform Kiadóház.

- Boros, Julianna - Bogdán, Péter - Durst, Judit (2021): Accumulating Roma cultural capital: First-in-family graduates and the role of educational talent support programs in Hungary in mitigating the price of social mobility. *Szociológiai Szemle*, 31(3): 74-102.
- Boros, Julianna - Bucher, Eszter (2020): Szerepváltozások hátrányos helyzetű településeken élő családokban In. *Esély*, 31(4): 3-31.
- Bucher, Eszter (2019): *Civil szerveződések a terület-és településfejlesztés terén*. Pécs: Institutio.
- Európai Közösség (2008): *Közösségi Akcióprogram a társadalmi kirekesztettség ellen - Szegénység és társadalmi kirekesztettség a vidéki területeken*.
- Fukuyama, F. (1995): *Trust. The Social Capital and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press.
- Füzér, Katalin (2015): A bizalom társadalomelmélete és a társadalmi tőke szociológiai elmélete. *Századvég*, 20(78): 5-16.
- G. Fekete, Éva (2007): Aprófalvak átalakulóban. In Csapó, T. - Kocsis, Zs. (szerk.): *A kistelepülések helyzete és településföldrajza Magyarországon*. Szombathely: Savaria University Press, 24-37.
- Koós, Bálint (2020): A koronavírus-járvány társadalmi-területi aspektusai Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 34(2): 171-176.
- Kopasz, Marianna (2004): Lakóhelyi szegregáció és társadalmi feszültségek a magyarországi településeken. In Kolosi T. - Tóth I. Gy. - Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2004*. Budapest: TÁRKI, 414-424.
- Kovách, Imre (2012): *A vidék az ezredfordulón - A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont - Argumentum Kiadó.
- Kovács, Katalin (2008): Kistelepülések lépéskényszerben. In Váradi, M. M. (szerk.): *Kistelepülések lépéskényszerben*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 7-28.
- KSH (2017): *Mikrocenzus 2016, 4. Iskolázottsági adatok*.
- KSH (2020): *A háztartások életszínvonala 2020*. Internet: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2020/index.html#tovbbiadato> kinformcik

KSH (2022): Helyiségnévtár.

Ladányi, J. - Szelényi I. (2004): *A kirekesztettség változó formái*. Budapest: Napvilág Kiadó.

Medve-Bálint, Gergő - Boda, Zsolt (2015): A bizalom politikai meghatározottsága. In Boda Zs. (szerk.): *Bizalom és közpolitika*. Budapest: MTA TK PTI - Argumentum Kiadó, 55-75.

OECD Regional Outlook 2021 (2021): The COVID-19 crisis in urban and rural areas In OECD (szerk.): *Addressing COVID-19 and Moving to Net Zero Greenhouse Gas Emissions*. Internet: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c734c0fe-en/index.html?itemId=/content/component/c734c0fe-en#section-d1e263>

Papp, Sándor (2018): A hátrányos helyzetű területek lehatárolásának lehetőségei In Rózsa, K. - Imre, N. - Kutus, B. (szerk.): *Eötvözet VI.: Az Eötvös József Collegium és az Eötvös Loránd Kollégium VI. közös konferenciáján elhangzott előadások*. Szeged: SZTE Eötvös Loránd Kollégium, 149-160.

Putnam, Robert 1995: Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1): 65-78.

Ragadics, Tamás (2019): *Közösségek és helyi társadalom az ormánsági kistelepüléseken*. Pécs: Institutio Kiadó.

Ragadics, Tamás (2020): *Procesy społeczne wpływające na rodziny na obszarach wiejskich Węgier*. *Family Forum*, 2020(10): 111-126.

TEIR (2022): *Helyzet Tér-kép: Térségi szociális adatok; Természetes szaporodás/fogyás*.

Várad, Mónika Mária (2008): *Kistelepülések lépéskényszerben*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.

Virág, Tünde (2008) "Ez itt a reménytelenség vidéke" - falvak a Dráva mentén. In Várad, M. M. (szerk.): *Kistelepülések lépéskényszerben*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 70-101.